

Några lärares och rektorers syn på sitt värdegrundsarbete

Författare: Ann Abrahamsson, Daniel Andersson
Handledare: Lars Gustafsson

Enskilt arbete i Pedagogik 10 poäng, fördjupningsnivå 1

10 p Uppsats

Institutionen för Individ och samhälle

Januari 2003

Högskolan i Trollhättan/Uddevalla
Institutionen för Individ och samhälle
Box 1236
462 28 Vänersborg
Tel 0521 - 26 40 00 Fax 0521 – 26 40 99
www.htu.se

Innehållsförteckning

Inledning	1
Bakgrund	3
Skolverket	3
Styrdokument	4
Facklitteratur	10
Tidigare Forskning	14
Syfte	15
Frågeställningar	15
Metod	16
Resultat	20
Analys av resultatet	25
Diskussion	29
Egna reflektioner	32
Referenser	33

Inledning

We don't need no education
We don't need a thought controll
No dark sarcasm in the classroom
Teachers leave the kids alone
All in all it's just another brick in the wall

Året var 1979 och jag älskade Pink Floyd och deras texter. Vi ungdomar skulle frigöra oss från de vuxna och deras regler och paragrafer, i en ny tid där ungdomarna själva skulle bestämma över sina liv. Olika förebilder och livsstilar påverkar oss nu precis som då. Jag hade utsvängda jeans och långkappa som snart skulle bytas ut mot discokläder under 80-talet. Att kalla någon för bög eller hora hade varit otänkbart på den tiden men visst svor jag ibland. Invandrarbarnen på skolan var finnar vars föräldrar kommit för att arbeta på pappersbruket, och det var inget särskilt med det.

Jag växte upp i en socialt trygg miljö, mamma hade ett deltidsarbete och var hemma när jag kom ifrån skolan, pappa körde lastbil och försörjde familjen. Skolgången var traditionell, undervisning där läraren undervisade och vi blev undervisade. Inga grupparbeten, inläringen skedde mekaniskt utan någon större reflektion eller ifrågasättande. Varken jag eller mina kompisar bekymrade oss speciellt mycket över hur framtiden skulle komma att se ut, det skulle säkert ordna sig med den saken. Om någon skulle fråga mig idag om vem som uppfostrat mig skulle jag svara tveklöst mina föräldrar såklart. Var jag tidstypisk? Ja, jag tror det i alla fall för att ha växt upp i ett litet bruksamhälle i Sverige. (*Ann*)

Jag började arbeta som lärarvikarie när jag var 18 år gammal. Jag hade precis tagit studenten och fullgjort min värnplikt. När jag fick erbjudande om att börja arbeta som klassföreståndare för en årskurs 6 tvekade jag lite, jag hade ju bara arbetat som springvikarie under ett halvt år. Jag beslutade mig för att tacka ja till tjänsten och göra mitt bästa. Jag konstaterade att det var mycket som hänt i skolans värld sedan jag slutade grundskolan, trots att det bara var 4 år sedan. Jag upplevde att elevernas attityd mot varandra och mot de vuxna på skolan hade blivit avsevärt hårdare. Skällsord mot elever och lärare var mycket förekommande. Lärarna pekade på att en del barns föräldrar inte fanns där för sina barn. Många lärare påtalade också svårigheterna med att många elever inte nådde målen i läroplanerna. Den verklighet som kom emot mig skrämde mig. Kanske för att jag själv levde i en ganska så skyddad värld tidigare. Jag upplevde att en del elever som jag mötte saknade förståelse för de grundläggande mänskliga värdena. Jag hörde ofta från mina kolleger att de kände att de fått ta över en stor del av hemmets fostrande funktion. Lärarna uttryckte också en negativ inställning till rådande läroplaner som de tyckte var alltför abstrakta. Mina två år som lärarvikarie fick mig intresserad av pedagogiska frågor. (*Daniel*)

Innan vi startade upp vårt arbete med denna C-uppsats föll vi ofta in i diskussioner beträffande moral och etik i skolan. Vi upplevde båda en förflackning av barn och ungdomars etiska kompetens. Våra diskussioner ledde till att vi började studera den pedagogiska debatten rörande moral och etik i skolan. Vi konstaterade att s.k. värdegrundsfrågor fick stort utrymme samt att skolan idag fått en allt större fostrande funktion. I linje med detta kände vi att vi vill studera lärares och rektorers åsikter om värdegrunden. Det skulle visa sig att många lärare anser att många barn känner sig otrygga idag. En lärare sade att;

Många föräldrar är själva så upptagna eller har ett så jobbigt i sina liv att de inte riktigt orkar med sina barn. Barnen lever sina egna liv.

Det kan kännas svårt att konkurrera med samhället idag, och det har blivit oroligare i skolorna, så lärarna måste lägga mer tid på den fostrande biten. Barnen har förebilder som i t ex dokusåporna där det går mer eller mindre ut på att vara så jävlig som möjligt.

Vi har konstaterat att det sker mycket positivt runt om i skolorna idag. De lärare och rektorer vi talat med visade sig ha stor kunskap och mognad i etiska och moraliska frågor och vad om skolans värdegrund innebär.

Bakgrund

Patel & Davidsson (1994) menar att huvudsyftet med forskning är att framställa kunskap, vilket kräver teoretisk förankring. I linje med detta kommer vi att behandla vad styrdokument, forskningsresultat, organisationers åsikter samt facklitteratur tar upp inom ramen för vårt problemområde.

Skolverket

Demokrati och värdegrund

Skolan och förskolan har enligt skolverket (2003) ett demokratiskt uppdrag, som består av olika delar. En av delarna handlar om att skolan skall arbeta för att utveckla elevernas kunskap om demokrati och värdegrund och inom ramen för den vanliga ämnesundervisningen. En annan del av uppdraget går ut på att förskolor och skolor skall använda demokratiska arbetsformer, där såväl elever och personal har ett verkligt inflytande över och delaktighet i sitt skolarbete och sin lärmiljö. Den tredje delen av uppdraget handlar om att förskolor och skolor skall fostra demokratiska samhällsmedborgare som kan leva och verka i ett demokratiskt samhälle. Detta medför arbete med värdegrunden, dvs de demokratiska värdena som till exempel människors lika värde, jämställdhet och solidaritet. Sammanfattningsvis menar skolverket att dessa tre delar i det demokratiska uppdraget skall bidra till att barn, unga och vuxna utvecklar en demokratisk kompetens. Verksamheten i skolan och förskolan skall enligt Skolverket genomsyras av värdegrunden. Arbetet med värdegrunden skall vara en ständigt pågående process som omfattar alla sammanhang i skolan, i undervisningen, på rasterna, i möten mellan skolpersonal och elever och i lärarnas personalrum. Genom att värdegrunden sätts i fokus för att stärka demokratin i skolan och samhället så förebyggs mobbing, sexuella trakasserier, våld, främlingsfientlighet och andra uttryck för otillräcklig respekt för människors lika värde.

Lärande, demokrati/värdegrund och hälsa hänger samman

Det demokratiska uppdraget som skolan har kan inte skiljas från uppdraget att främja barns och ungas lärande. Många saker tyder på att uppdragen främjas av samma generella faktorer. Arbetet med värdegrunden och att utveckla en god hälsa bör således därför utgå från en helhetssyn på barns och ungas lärande och utveckling och därmed också på deras skoldag och skolmiljö. Skolverket (2003)

Framgångsfaktorer

Utifrån de erfarenheter och kunskaper som Skolverket (2003) skaffat sig under åren så har man funnit ett antal faktorer som har avgörande roll för hur framgångsrikt arbetet med värdegrunden i skolorna blir.

Nedan följande faktorer anses vara viktiga för att arbetet med värdegrunden skall bli framgångsrikt.

- Att tid för dialog avsätts och att betydelsen av relationerna mellan barn, mellan barn och vuxna och mellan de vuxna uppmärksammas.
- Att inte bara de formella skolmiljöerna som förknippas med undervisning diskuteras utan även de informella såsom korridorer, matsal och omklädningsrum där ofta te x mobbing förekommer.
- Att förståelsen och kompetensen inom värdegrundsområdet ökar.
- Att det inom värdegrundsarbetet finns klart uppställda mål som utvärderas.
- Att ledningen i organisationen är tydlig och synlig. Organisation och dess struktur har visat sig ha stor betydelse i sammanhanget. Organisation och resurser har visat sig varit kopplad till värdegrund.
- Att alla vuxna som verkar inom skolan är ansvariga.
- Att arbetet blir långsiktigt och utgår från ett främjandeperspektiv.
- Att både barn och föräldrar involveras och engageras.
- Att man inom skolan drar nytta av den befintliga kunskap som finns i skolans närmiljö. Skolverket (2003)

Styrdokument

Värdegrunden i lagar och förordningar

I skollagen SFS 1985:1100 kan man läsa att utbildningen skall;

ge eleverna kunskaper och färdigheter samt, i samarbete med hemmen främja den harmoniska utveckling till ansvars-kännande människor och samhällsmedlemmar. 2 §

Vidare kan man läsa att

Verksamheten i skolan skall utformas i överensstämmelse med grundläggande värderingar. Särskilt skall de som verkar i skolan främja jämställdhet mellan könen samt aktivt motverka alla former av kränkande behandling såsom mobbing och rasistiska beteenden. 2 §

Lpo 94

Skolans värdegrund och uppdrag

Det Svenska offentliga skolväsendet vilar enligt Lpo 94 (1998) på demokratins grund. I skollagen (1985:1100) kan man läsa att verksamheten skall utformas i likhet med de grundläggande demokratiska värderingarna och att var en som arbetar inom skolan skall arbeta för att främja aktningen för varje människans egenvärde och respekten för vår gemensamma miljö. Skolan skall förmedla och förankra de grundläggande värden som vårt samhällsliv grundas på. Individens frihet och integritet, alla människors lika värde, människolivets okränkbarhet, jämställdhet mellan kvinnor och män samt solidaritet med svaga och utsatta är de värden som skolan skall gestalta och förmedla. Utifrån en etik som grundar sig på kristen tradition och västerländsk humanism sker detta genom elevens fostran till rättskänsla, generositet, tolerans och ansvarstagande. Den undervisning som bedrivs i skolan skall vara icke-konfessionell. Varje enskild elev skall kunna finna sin unika egenart och därmed kunna delta i samhällslivet genom att ge sitt bästa i ansvarig frihet.

Förståelse och medmännisklighet

En av skolans uppgifter är att verka för att eleven utvecklar en förståelse för andra människor och en förmåga till inlevelse. Ingen individ skall utsättas för mobbing i skolan. Intolerans och främlingsfientlighet skall bemötas med kunskap och öppen diskussion och aktiva insatser. I och med att det Svenska samhället ständigt internationaliseras och att rörligheten mellan nationsgränserna ökar så ställs det höga krav på att människor har förmåga att leva med och förstå värdet av en kulturell mångfald. När eleven känner att den är medveten om det egna kulturarvet och delaktig i det gemensamma så har hon /han möjlighet att utveckla en trygg identitet, en förmåga att förstå och leva sig in i andra människors villkor och värderingar. Skolan ansvarar för att vara en social och kulturell mötesplats där ovan nämnda förmågor kan utvecklas.

Lpo 94 (1998)

Saklighet och allsidighet

I skolan skall skilda uppfattningar kunna framföras enligt Lpo 94 (1998). Skolan skall verka för att alla förstår betydelsen av att kunna göra egna ställningstaganden. Den undervisning som bedrivs i skolan skall vara saklig och allsidig. Eleverna skall inte bli ensidigt påverkade till förmån för den ena eller andra åskådningen. De grundläggande värden som nämns i skollagen och i Lpo 94 skall hävdas av alla som verkar i skolan. Samtidigt skall de som verkar i skolan klart ta avstånd från det som strider mot dessa värden.

Rättigheter och skyldigheter

Enligt Lpo 94 skall skolan klart och tydligt visa elever och föräldrar vilka mål utbildningen och vilka krav skolan ställer samt vilka rättigheter och skyldigheter elever och deras vårdnadshavare har. I och med att elever och vårdnadshavare har rätt till

inflytande i skolan så förutsätter det att den enskilda skolan är tydlig i fråga om mål, innehåll och arbetsformer. Det är inte tillräckligt att undervisningen bara behandlar grundläggande demokratiska värderingar. Lpo 94 pekar också på att undervisningen måste bedrivas i demokratiska arbetsformer som förbereder eleven för att aktivt kunna delta i samhällslivet. När eleven får möjlighet att delta i planering och utvärdering av den dagliga undervisningen så kan han/hon utveckla sin förmåga att ta ansvar och utöva inflytande. Lpo 94 (1998)

En likvärdig utbildning

Enligt Lpo 94 (1998) skall undervisningen i skolan anpassas till varje individs förutsättningar och behov. Läraren skall utgå ifrån elevens bakgrund, tidigare erfarenhet, språk och kunskaper i sitt arbete med att främja elevens fortsatta lärande och kunskapsutveckling. Utbildningen skall inom varje skolform vara likvärdig oavsett var i landet den bedrivs. I de nationella målen ställs det upp riktlinjer för denna likvärdighet. Att utbildningen skall vara likvärdig innebär inte att all undervisning skall se likadan ut överallt eller att skolans resurser alltid fördelas lika. Skolan måste ta hänsyn till elevernas olika möjligheter och behov. Skolan skall medvetet främja män och kvinnors lika rätt och möjligheter. Elevernas uppfattning om vad som är manligt och kvinnligt grundar sig till viss del på vilket sätt som skolan har bemött och bedömt och ställt krav på dem. Skolan skall aktivt arbeta för att motverka traditionella könsmonster.

Skolans uppdrag beträffande värdegrunden

Hem och skolorna skall samarbeta för att främja elevernas utveckling till ansvars-kännande människor och samhällsmedborgare. Skolan skall präglas av omtanke om individen, omsorg och generositet. Skolans uppdrag att fostra och utbilda är en djupare fråga om att överföra och utveckla ett kulturarv- värden, traditioner, språk, kunskaper – från en generation till nästa. Därmed måste arbetet med uppdraget ske i samarbete med hemmen. Skolans uppdrag är att överföra grundläggande värden som främjar elevernas lärande och därmed ger dem en grund att stå på i samhället.

Det etiska perspektivet skall prägla hela skolan och dess verksamhet enligt Lpo94 (1998). Skolan skall hjälpa eleven att utveckla en förmåga att kunna göra egna ställningstaganden. När skolans undervisning är varierande beträffande kunskapsstoff och arbetsmetoder så främjas elevens harmoniska utveckling. När de olika pedagogiska synsätten från såväl förskola, förskoleklass, skola och fritidshem möts ömsesidigt kan elevernas utveckling berikas.

God miljö för utveckling och lärande

I skolan skall eleven känna att den blir respekterad som person och för sitt arbete. Målet är att skolan skall vara en levande social gemenskap som skall få eleven att känna lust och trygghet att lära. Elevens personliga trygghet grundläggs i hemmet men även skolans roll har stor betydelse. I skolan har alla elever rätt till att få utvecklas och få känna tillfredställelse av ha gjort framsteg Lpo 94 (1998)

Mål och riktlinjer beträffande värdegrunden

Mål att sträva mot anger inriktningen på skolans arbete. De anger därmed en önskad kvalitetsutveckling i skolan. (Lpo 94) (1998 sid 10)

Mål att uppnå uttrycker vad eleverna minst skall ha uppnått när de lämnar skolan. Det är skolans och skolhuvudmannens ansvar att eleverna ges möjlighet att uppnå dessa mål. Lpo 94 (1998 sid 10)

Normer och värden

Skolan skall i linje med Lpo 94 (1998) aktivt verka för att påverka och stimulera eleverna till att omfatta vårt samhälles gemensamma värderingar och låta dem få komma till uttryck i praktisk vardaglig handling.

Mål att sträva mot beträffande värdegrunden

Skolan skall sträva mot att varje elev ;

- utvecklar sin förmåga att göra egna etiska ställningstaganden som han/hon grundar på kunskap och personliga erfarenheter,
- känner respekt för andra människors egenvärde,
- tar ställning emot att människor utsätts för förtryck och kränkande behandling,
- har förmågan att sätta sig in i andra människors situation

Riktlinjer

Alla som arbetar i skolan skall ;

- arbeta för att eleverna utvecklar en känsla av samhörighet, solidaritet och ansvar för människor också utanför den närmaste gruppen,
- i sitt arbete medverka till att skolan präglas av solidaritet mellan människor,
- aktivt motverka förtryck och trakasserier av enskilda grupper eller individer,
- i det vardagliga arbetet utgå ifrån ett demokratiskt förhållningssätt och visa respekt för den enskilde individen.

Läraren skall

- förklara och diskutera det svenska samhällets värdegrund och visa på hur en individs handlande bör påverkas av denna,
- öppet visa på att det finns olika värderingar och uppfattningar och diskutera dessa,
- aktivt uppmärksamma och vidtaga åtgärder i samråd med övrig personal för att motverka alla former av kränkande behandling,
- i interaktion med eleverna utforma regler för arbetet och samvaron i den egna gruppen,

- samarbeta med hemmen i elevens fostran och i linje med detta tydligt redovisa skolans normer och regler som en grund för samarbetet. Lpo 94 (1998)

Mål att uppnå i grundskolan beträffande värdegrunden

Skolan ansvarar för att varje elev efter genomgången grundskola

- under sin skoltid har utvecklat förståelse för andra kulturer,
- är bekant med samhällets lagar och normer och känner till sina rättigheter och skyldigheter i samhället och skolan.

Elevers ansvar och inflytande

Alla elever skall omfattas av de demokratiska principerna att kunna påverka, vara delaktig och ta ansvar. Elevernas sociala och kunskapsmässiga utveckling kräver att de tar ett allt större ansvar för sitt eget arbete och sin skolmiljö samt att de får ett verkligt inflytande i undervisningen.

Mål

Mål att sträva mot

Skolan skall sträva efter att varje elev

- tar ett personligt ansvar för sina studier och sin arbetsmiljö,
- stegvis ökar sitt inflytande över sin utbildning,
- har kunskaper om de demokratiska principerna och utvecklar en förmåga att kunna arbeta i linje med dessa

Riktlinjer

Alla som arbetar i skolan skall enligt Lpo 94 (1998)

- arbeta för att eleverna skall vilja ansvara och bedriva inflytande över den sociala, kulturella och fysiska skolmiljön.

Läraren skall

- ha som utgångspunkt att eleverna vill och kan ta ett personligt ansvar för sitt lärande och skolarbete,
- se till att alla elever får ett verkligt inflytande på arbetsmetod, arbetsform och undervisningens innehåll oberoende vilket kön, social och kulturell bakgrund som eleven har,
- se till att elevernas inflytande ökar med stigande ålder och mognad,
- se till att eleverna får pröva olika arbetsformer och arbetssätt,
- planera och utvärdera sin undervisning tillsammans med sina elever,

- förbereda eleverna inför delaktighet och medansvar och för de rättigheter och skyldigheter som finns i ett demokratiskt samhälle.

Skola och hem

Skolan och vårdnadshavarnas gemensamma ansvar för elevernas skolgång skall verka för att eleverna får bästa möjliga förutsättningar i sin utveckling och sitt lärande. Lpo 94 (1998)

Riktlinjer

Alla som arbetar i skolan skall

- samarbeta med elevernas vårdnadshavare så att man tillsammans kan forma innehåll och verksamheten i skolan

Läraren skall

- Samarbeta med och kontinuerligt informera föräldrarna om elevens skolsituation, trivsel och kunskapsutveckling,
- hålla sig underlättad om den enskildes personliga situation och i det sammanhanget tänka på att respektera elevens integritet

Rektors ansvar beträffande värdegrunden

En rektor är enligt Lpo 94 pedagogisk ledare och chef för lärare och övrig personal i skolan. Rektor har huvudansvar för att skolans aktivitet som helhet inriktas på att nå de nationella målen. På varje skola skall en lokalarbetsplan uppsättas, rektorn ansvarar för att skolans resultat utvärderas i förhållande till de nationella målen, målen i skolplanen och den lokala arbetsplanen.

Rektor har ansvaret för skolans resultat och således ett särskilt ansvar för att

- arbetsformerna i skolan utvecklas så att ett aktivt elevinflytande främjas,
- det upprättas kontakt mellan skola och hem när en elev hamnar i svårigheter,
- etablera, utföra, följa upp och utvärdera skolans handlingsprogram för att motverka och förebygga alla former av kränkande behandling som t ex mobbing och rasistiska uttryck bland elever och anställda,
- kunskapsområden som är ämnesövergripande vävs in i undervisningen i olika ämne. Exempel på sådana kunskapsområden är exempelvis trafik, miljö, jämställdhet, konsumentfrågor, sex och samlevnad samt riskerna med ANT,
- modellerna för samarbete mellan skolan och hemmen utvecklas och bidrar till att föräldrarna får information om skolans mål och arbetssätt. Lpo 94 (1998)

Facklitteratur

Historisk tillbakablick på skolans demokratiska uppdrag

Enligt Zackari, Modigh (2000) så påverkas skolan och synen på skolan av samhällets utveckling. Den allmänna folkskolan infördes för ca 150 år sedan. Vid införandet ansåg man att skolan skulle anta en fostrande roll utifrån den lutherska kristendomen som fungerade som statsbärande ideologi. Det viktigaste ämnet var kristendomskunskap, nationalism och religion hörde också ihop. På detta sätt byggde samhället på religionen. Med 1919 års undervisningsplan ersattes lilla katekesen av bibeln. Fortfarande ansåg man att grunden till moralen var religionen. I början av 1900 talet började förskolan att utvecklas. Den nya förskolan fick i uppdrag att försöka att inte använda skolans stränga disciplinering utan istället arbeta med moderlig omvårdnad. Under tiden mellan första världskriget och andra världskriget började man att diskutera skolans förmåga att överföra moral. Tron på vetenskapen, politiska åtgärder och forskning ökade. I och med att forskning och politik ansåg vara medlen för att lösa problem förändrades moralens ställning. Skolan fick i uppdrag att utveckla demokratiska medborgare efter andra världskrigets slut. Detta för att säkra ett demokratiskt samhälle. I skolan skulle barnen lära sig att tänka själva och kritiskt granska och värdera kunskapsstoff och samhälle. I skolan infördes samhällskunskapen som ett nytt ämne, samtidigt som historia ämnet fick allt större utrymme. 1946 års skolkommision skrev i sitt betänkande förslag till allmänna riktlinjer för det svenska skolväsendet.

Demokrati bygger på alla medborgares fria samverkan. En sådan verksamhet måste i sin tur bygga på fria personligheter. Skolans främsta uppgift blir att fostra till demokratiska människor. Skolan bör medvetet fostra till självständighet och kritiskt sinnelag. Den demokratiska skolans uppgifter är alltså att fostra fria självständiga människor, för vilka samarbete är ett behov och en glädje.

Mycket av ovanstående menar författarna att vi kan känna igen från dagens läroplaner. 1968 års barnstugeutredning medförde att man började diskutera barnomsorgens betydelse för såväl familjens som för barnets utveckling och fostran. Utredningens förslag ledde till en demokratisering av förskolan. Synen på barn och kunskap förändrades under det följande halvsekle. Ett exempel på detta är när lagen om skolaga togs bort 1958. Även FN:s konvention om barns rättigheter där barnets bästa sattes i första hand är ett exempel på detta. Vidare berättar författarna att läroplanskommittén i början av 1990 talet betraktade etik och värdefrågor på ett nytt sätt. Kommittén hävdade att i ett samhälle som ständigt förändras krävs det beständiga värden som kan användas som ” etiska kompasser” för medborgarna i samhället. Kommittén pekade på vikten av att man kunde skilja på mål och värden för att försöka få en förståelse av vad som skulle hålla samman läroplanen som helhet. Förskole- och skolbarnomsorgsverksamheten överfördes på 1990 talet från familjepolitik till utbildningspolitik. Förskolan, skolan och skolbarnomsorgen sammansmälte allt mer. På grund av detta uppkom krav på

gemensamma mål och en gemensam värdegrund. I linje med detta antogs 1998 en läroplan för det obligatoriska skolväsendet, förskoleklassen, och fritidshemmet samt en läroplan för förskolan. I de olika läroplanerna länkas värdegrunden ihop. I samtliga läroplaner efter andra världskriget finns rubriken ”Grundläggande värden”. Enligt författarna har inte skolan lyckats med att förena kunskapsförmedling med sitt demokratiska uppdrag. I verksamheten har inte värdegrundsfrågorna fått ett stort genomslag. Detta kan bero på frågornas komplexitet och karaktär, deras ideologiska laddningar samt bristande legitimitet och låga status i förhållandet till andra kunskapsområden. En annan faktor som författarna menar har spelat en stor roll är att kravet på att undervisning skall vara objektiv. Detta har medfört att frågor beträffande etik och moral och värde grund inte har prioriterats. Zackari, Modigh (2000)

Värdegrunden förutsätter pedagogisk kompetens

Enligt Zackari, Modigh (2000) så är arbete med värdegrunden en pedagogisk fråga. Värdegrunden kan stärkas om den pedagogiska verksamheten är god och medveten. Detta ställer krav på skolpersonal och skolledares kompetens och kunskap. Värdegrunden som pedagogisk fråga innefattar ett behov av att utarbeta långsiktiga strategier för hur man vill arbeta och vad som krävs för att detta arbete skall kunna åstadkommas. Arbetet är en process som förutsätter att det finns tid för reflexion och diskussion. Om inte skolans personal får denna tid riskerar de att avprofessionaliseras. Författarna menar att lärare och skolor som framgångsrikt arbetar med värdegrunden har ibland tillsammans arbetat fram långsiktiga strategier för sitt arbete och på så sätt lyckats med att koppla samman värdegrunden med skolans övriga verksamhet. Värdegrundsarbetet förutsätter en annan pedagogik än den traditionella. Elevernas lust att lära och motivation riskerar att minska vid en traditionell undervisning. Inte heller ges det så stort utrymme för pluralistiska samtal om etik och moral i denna undervisning. Enligt Zackari, Modigh (2000) ställer arbetet med värdegrunden stora krav på skolans skolledning. Det blir skolledningens uppgift att skapa förutsättningar för att personalen skall kunna träffas och diskutera värdegrunden. Frågor som skolledaren får ställa sig är enligt författarna, var skall tiden läggas? Hur skall skolan organiseras. Var skall resurser satsas? Vilka kunskaper och färdigheter behövs för att arbetet med värdegrunden skall bli lyckat.

Vad är värdegrunden ?

Hedin& Lahdenpää (2000) menar vidare att värdegrunden kan ses som ett hus. Ett hus har vanligtvis en grund som den står på. Samhället står på värdegrunden. I huset bor människor som utgör samhällets invånare. De olika värderingarna tar sig uttryck i relationerna mellan de boende i huset, genom diskussioner, de regler som förekommer osv. De boende i huset använder värdegrunden för att skapa mening, självaktning, självkänsla, spelregler och ordning. De boendes samhörighet i huset och särskiljande från andra grundar sig på de gemensamma värderingarna.

Zackari, Modigh (2000) menar att elever inte generellt känner till vad som står i läroplanen, vilka mål och riktlinjer som omfattar skolan idag. Författarna har tagit del av en undersökning av politikernas, rektorernas, lärares och elevers medvetenhet om värdegrunden. Undersökningen visade att majoriteten av eleverna inte någon gång hade hört talas om värdegrunden. Men även de vuxnas svar i undersökningen var ibland diffusa och allmänna. Författarna tolkar detta som att de professionella i skolan dels kan sakna ett yrkesspråk som de kan använda sig av, dels att de inte utgår ifrån läroplanerna i sin undervisning. Författarna konstaterar att värdegrunden som begrepp infördes under 1990 talet parallellt med Läroplanskommittén och deras utredning *Skola för bildning. (1992:94)* Begreppet värdegrund är grundläggande i den nya läroplanen som skall ligga till grund för all verksamhet i skola och förskola Zackari, Modigh (2000)

Zackarie, Modigh (2000) menar att sin tolkning av begreppet värdegrund sätter fokus på ett demokratiskt och humanistiskt förhållningssätt, som är bundet till sociala relationer och ömsesidiga samtal. Det handlar om att man utvecklar en demokratisk mentalitet. Mentaliteten omfattar hur vi talar till varandra, vad vi säger, om och hur vi lyssnar dvs. konversationen och viljan till kommunikation ömsesidig förståelse menar författarna.

Värden och normer

Enligt Zackari, Modigh (2000) så är begreppet värdegrund mycket komplext. Man kan skilja mellan värderingar som uttrycker principiella etiska ställningstaganden och normer som behandlar hur vi skall handla i linje med dessa ställningstaganden. I läroplanen uttrycks värdegrunden ur båda dessa aspekter. De grundläggande värderingarna styr och påverkar enligt författarna normerna. I likhet med värdena så är normerna i läroplanerna allmänna och begreppsmässiga. De aktuella normerna styr vårt handlande, beteende och attityder och skall ge en mer konkret anvisning om hur arbetet i förskolan och skolan skall utövas. Förenat med skillnaden mellan värden och normer är etik och moral. Etik handlar nästan uteslutande om reflexioner över mänskliga värderingar och dess bas och handlar om vad vi anser ser vara gott och ont dvs. vilka värden som vi förbinder oss till. En individs eller gruppens moral visar sig i den praktiska handlingen och är därför kopplad till normer. Ur ett mer generellt perspektiv kan man säga att moral och normer är mer tids- och kulturbundna än etiken och värdena som visar sig i många olika religioner, kulturer och tidsepoker menar författarna. Ibland händer det att man skiljer på normer och regler. Regler fungerar oftare som ett rättesnöre för hur man skall bete sig i olika vardagssituationer, dvs. reglerna konkretiserar förekommande normer ytterligare så att gällande värden och normer efterlevs menar författarna.

Demokrati som värde i teori och praktik

Zackari, Modigh (2000) anser att demokrati är ett övergripande värde, en överideologi emot vilka övriga angivna värden i läroplanerna skall förstås och tolkas. I och med att demokrati ses som en överideologi så är det viktigt att reflektera över vad demokrati betyder. I dagligt tal används ordet demokrati i många olika sammanhang och får därför

många olika betydelser. En risk med detta är att ordet urvattnas och förlorar sin verkliga mening.

- Demokrati är namnet på en typ av statsform. I denna betydelse är demokrati ett rättsligt och formellt begrepp som anger en viss beslutsordning. Betydelsen av demokrati i detta fallet säger något om formen men inte något demokratins innehåll.
- Demokrati kan även kopplas till fördelning av ekonomiska resurser. I detta fallet handlar demokrati om att utjämna ekonomiska privilegier och olikheter mellan olika grupper i samhället. Om de sociala och kulturella villkoren för människor tenderar att bli för olika medför det att människors vilja till samförstånd och gemensamma värderingar minskar.
- Demokrati i en mer omfattande betydelse kan handla om förhållandet mellan människor och om de demokratiska värdena. Två grundprinciper inom demokratien ur denna synvinkel är varje människas frihet, respekten för människan och människovärdet. En grundförutsättning för denna mer innehållsfokuserade demokrati är också samtalet mellan människor.

I linje med ovanstående redovisning av olika synsätt på demokrati så kan man således skilja mellan demokrati på politisk rättslig betydelse, i ekonomisk och i mänsklig betydelse. En annan distinktion kan man göra mellan demokrati som form och innehåll.

Formen, t ex hur beslut skall fattas, kan etableras för att garantera ett demokratiskt innehåll. Författarna menar dock att ibland stämmer inte form och innehåll överens. Dagligen fattas beslut i demokratisk ordning som av individer eller grupper i samhället upplevs som odemokratiska. En förutsättning för att en skola skall vara demokratisk är att demokratin både som form och innehåll kopplas ihop, hur man fattar beslut, hur resurser fördelas och vilka värden som dessa beslut och handlingar utgår ifrån och genererar.

Zackari och Modigh (2000) menar att i en kommunikativ skoldemokrati där man bygger på samtalet, räcker det inte med formella strukturer för inflytande eller för att lära demokrati. Skolan måste även gå in på djupet och bemöta, konfrontera elevernas föreställningar och värderingar. Skolan skall också gestalta demokratin och använda demokratiska arbetsformer. Vidare menar författarna att värdegrunden handlar om att göra kunskap till insikt och där med känsla. I linje med detta så kan inte undervisningen och övrig verksamhet i skolan vara värdeneutral. Skolan måste ta ställning i frågor som gäller grundläggande värderingar.

Samhällstraditionerna påverkar tolkningen

Enligt Zackari, Modigh (2000) så skall värdena i läroplanerna, FN:s olika konventioner och deklARATIONER om mänskliga rättigheter samt barnkonventionen vara allmängiltiga, oberoende av kultur och tid. Valen av vilka värden man stöder och hur man tolkar dessa värden grundar sig på vilken människosyn, ideologi, och verklighetsuppfattning som man har. Som individ kan man till viss del välja vilka värde man vill omfatta men man gör alltid dessa val med utgångspunkt i att vi påverkas av vår historia och den sociala och

kulturella miljön. De olika ställningstaganden som görs i läroplanerna grundar sig på en speciell samhällssyn och människosyn. Den ”västerländska humanismen” och den ”kristna etiken” anges i läroplanen vara den underliggande samhällstraditionen. Etiken skall överensstämma med de demokratiska värdena som förvaltats av denna tradition.

För att en skola skall arbeta aktivt med värdegrundsfrågor krävs det att man diskuterar samhällstraditionerna och inte tar dem för givet. Detta gäller även när den svenska samhällstraditionen och i linje med detta tolkningsföreträde av värden, inte längre stämmer med de traditioner som finns i det svenska mångkulturella samhället. Om man inte inom skolans ramar diskuterar alternativa traditioner och hur de påverkar vår tolkning av värden och normer så riskerar man att inte fullt ut lyckas med att demokratiskt förankra de allmänmänskliga värdena. Samhällstraditioner kan enligt författarna leda till samhörighet och gemenskap mellan människor. Om man inte diskuterar vilka traditioner som skall gälla fortlöpande så riskerar man att traditionerna får en särskiljande funktion. Zackari, Modigh (2000)

Tidigare Forskning

Studier och forskningsprojekt som enbart riktar in sig mot lärares syn på sin fostrande roll och sin syn på värdegrunden är svårt att finna. Vi har funnit Colneruds (1995) studie ”Etik och praktik i läraryrket” som en av de mest relevanta forskningsrapporter som angränsar vår studie. Hon har som utgångspunkt att fokusera på de moraliska och etiska konfliktsituationer som kan förekomma i läraryrket. Hon pekar på den makt som läraren har över sina elever, då eleverna är skolpliktiga och måste vistas i skolan från det att de fyllt 6-7 år fram till att de lämnar grundskolan vid sexton års ålder. På så vis kan elevernas situation beskrivas som maktlös i förhållandet till skolan som institution. Colnerud menar därför att det är viktigt att reflektera över hur pass medvetna lärarna själva är om sin syn på moraliska normer och att diskutera kring lärares handlingsval i etiska termer.

För att möjliggöra en konstruktiv diskussion i ämnet är det viktigt att vissa begreppsbestämningar utreds för att undvika oklarheter. Colnerud tar upp begreppen etik och moral och hon skriver:

Etik kommer från grekiska ordet ethos eller ethikos, som betyder bruk och seder. Moral kommer från latinets mos som betyder sed. Moral avses oftast i vanligt språkbruk de oreflekterade handlingsnormer om vad som är gott och ont och som fungerar i vardagslivet. Etik har genom sin vetenskapliga ställning, som del av disciplinen filosofi, kommit att beteckna det medvetna reflekterandet över vad som är rätt och fel i handlandet utifrån bestämda värden. (Colnerud: 1995, s. 11)

Andra relevanta begrepp som Colnerud tar upp är värden och normer.

Värden, sociala värden, är fundamentala begrepp inom etiken eftersom de ger handlingar deras moraliska berättigande. Ordet kommer från isländska värði och är besläktat med ordet vörda. Normer är handlingsdirektiv. Etiska normer är generella normer som styr handlandet så att vi uppfyller sociala grundläggande värden i en viss kultur. Yrkesetiska normer, i sin tur, är sådana normer som styr professionellt

handlande i avsikt att tillämpa grundläggande principer, och försvara värdena, inom olika professioners verksamhetsområde. (Colnerud: 1995, s. 12)

Av resultatet att döma i Colneruds (1995) studie kan man konstatera vissa normkonflikter framförallt på grund av:

1. Lärare möter eleverna i ett kollektiv, vilket ger upphov till lärarspecifika etiska konflikter.
2. Läraren utför skolans differentierande funktion, vilket kan försätta läraren i yrkesspecifika etiska konfliktsituationer.
3. Läraren utför skolans socialiserande funktion, vilket kan ge upphov till etiska konflikter.
4. Läraren har ansvar inte bara för eleven i nuet utan också i framtiden, vilket kan ge upphov till konflikter.
5. En institutionaliserad närhet präglar lärarens relation till eleven och ger upphov till konflikter.
6. Sociala normer om kollegial lojalitet försätter lärare i etiska konflikter.

(Colnerud: 1995, s. 139)

Colnerud (1995) konstaterar att det inte går att identifiera några gemensamma yrkesetiska normer utifrån den studie som hon gjort. Lärares handlingar inför olika konfliktsituationer innefattar så stora variabler, att det inte går att hitta några gemensamma grundvalar för hur konflikter bör lösas.

Syfte

Syftet med undersökningen är att belysa några lärares och rektorers medvetenhet och strategier för sitt arbete med värdegrunden.

Frågeställningar

Hur ser lärare och rektorer på begreppet värdegrund ?

På vilka sätt arbetar de med värdegrunden?

Metod

Vårt syfte med studien är att belysa lärares och rektorers medvetenhet och strategier för sitt arbete med värdegrunden genom att studera deras erfarenheter. Frågeställningarnas slag har styrt valet av arbetsmetod. Vi har med hänsyn till ovanstående valt att göra en kvalitativ studie. Trost (1997) menar att om forskning inriktar sig på att försöka förstå människans handlande och att finna olika mönster handlar det om en kvalitativ studie. Med en kvalitativ forskningsansats kan resultatet ge oss information om sådant som inte går att mäta, t.ex. känslor och upplevelser. Wallén (1996).

Urval

Vår intention var att urvalet skulle bestå av 6 lärare och 2 stycken rektorer. Vi upplevde att det vore intressant att inkludera två rektorer i urvalet då rektors ansvar beträffande värdegrunden finns angivet i Lpo 94. Två av lärarna skulle undervisa i årskurs 1 två i årskurs 3 respektive två i årskurs 6, detta för att få en variation i urvalet. Vi upplevde att 8 stycken respondenter var lagom för att nå syftet med vår studie. Vi ville inom urvalet ha en viss variation då vi trodde oss kunna få många olika synsätt representerade. Trost (1997) skriver att vid kvalitativa studier vill man oftast ha en så stor variation som möjligt inom urvalet. Urvalet skall vara olikartat inom en viss given ram, det skall finnas variation men inte mer än att någon enstaka individ är exceptionell eller avvikande.

I det första skedet kontaktade vi rektorer på olika skolor via e-post. Vi informerade rektorerna om våra pedagogikstudier vid Högskolan i Vänersborg samt att vi skriver C – uppsats med inriktning på värdegrunden. Vidare bad vi rektorerna att undersöka om det hos lärarkåren fanns något intresse att medverka i studien genom att låta sig intervjuas. De två första rektorerna som kontaktades tillfrågades också om dem själva ville medverka. Vår förhoppning var att de tillfrågade rektorerna skulle kontakta oss med svar inom 2 veckor. När inte detta skedde beslöt vi oss för att försöka att få kontakt med några lärare genom att ringa till dem på sina arbetsplatser. Att flertalet av de lärare som kontaktades inte kunde medverka i studien kan förklaras utifrån att studien huvudsakligen skulle genomföras under de avslutande veckorna på höstterminen. Flertalet tillfrågade lärare pekade på att tidpunkten var mycket olämplig då de var upptagna med aktiviteter relaterade till julavslutningar etc. På grund av svårigheter med att finna respondenter blev inte vårt urval enligt våra första intentioner. Vårt slutgiltiga urval blev som nedan redovisas. (Två rektorer och 5 lärare)

Skola A

Rektor - Undervisar i årskurs 5

Lärare – Undervisar i årskurs 3

Skola B

Rektor

Lärare – Undervisar i årskurs 6 - 8

Skola C

Lärare –Undervisar i årskurs 1

Lärare – Undervisar i årskurs 1

Skola D

Lärare - Undervisar årskurs 5-6

Vi har inte för avsikt att göra jämförelser mellan de olika skolornas sätt att arbeta med värdegrunden. Avsikten med studien är snarare att försöka att visa på vilka olika synsätt som finns hos lärare och rektorer beträffande värdegrunden.

Vr's (Vetenskapsrådet – Humanistisk-samhällsvetenskapliga forskningsrådet) (1999)

(<http://www.vr.se/fileserver/index.asp?fil=TOVMVF22THP7, 2002-12-29>)

har sammanställt etikregler för forskning. Huvudpunkten i de forskningsetiska överväganden är individskyddskravet, vilket innebär att individer skall skyddas mot omoralisk insyn samt att individen inte får utsättas för kränkning, psykisk eller fysisk skada. Individskyddskravet består av fyra huvudkrav, informationskravet, samtyckeskravet, konfidentialitetskravet och nyttjandekravet. Informationskravet innebär att forskaren skall informera de berörda om forskningens syfte. Vidare skall forskaren informera om vilka villkor som gäller deltagandet, att det är frivilligt samt att de har rätt att upphäva sin medverkan. Samtyckeskravet innebär att forskaren bör inskaffa både uppgiftslämnarens och deltagares samtycke, eftersom deltagare har rätt att själv bestämma över sin medverkan. Det tredje kravet är konfidentialitetskravet vilket innebär att alla personer som är med i undersökningen skall ges konfidentialitet, vidare skall deras personuppgifter förvaras så att inga obehöriga kan ta del av materialet. Det sista kravet är nyttjandekravet och det betyder att uppgifterna får endast användas för forskningsändamål.

I ett tidigt skede informerades de människor som på något sätt kom att bli berörda under studiens genomförande om de etiska ställningstaganden vi har gjort. Ställningstaganden som vi grundar på Vr's etiska råd.

(<http://www.vr.se/fileserver/index.asp?fil=TOVMVF22THP7, 2002-12-29>).

Naturligtvis har vi behandlat alla uppgifter konfidentiellt för att respondenten skall ha rätt till sin integritet. Vidare informerade vi respondenten om vår tystnadsplikt, att hon/han inte behövde svara på alla frågor samt att hon/han kunde välja att avbryta intervjun och således inte medverka i studien mer.

Eftersom vi anser att varje lärares unika situation består av en mängd komplexa situationer så har vi gjort kvalitativa intervjuer. När man använder sig av intervjuer för att få förståelse så får man ett djupare perspektiv på sitt valda studieområde, Trost (1997). Till skillnad från kvantitativa enkäter så ges det under en intervju möjligheter att ställa

följdfrågor till respondenten samt att man kan se ansiktsuttryck och höra tonlägesförändring.

Trost (1997) ger sin förklaring på begreppet standardisering. En hög grad av standardisering innebär att samma frågor ställs till samtliga respondenter under samma förhållanden. Graden av standardiseringen avgör alltså likheten mellan genomförandet av intervjuerna. Våra intervjuer har haft en relativt hög grad av standardisering då vi anser att varje lärares situation är unik. Efter att vi tagit del av relevant litteratur för vårt problemområde så konstaterade vi att begreppet värdegrunden var väldigt mångfacetterat. Vi upplevde dock att ett antal områden verkade utgöra grunden för vad värdegrunden innefattar. Utifrån några av dessa områden konstruerade vi ett antal huvudgrupper med tillhörande frågor (se bilaga) som vi utgick ifrån under intervjuerna. Huvudgrupperna var;

- Språkbruk
- Livsstilar och influenser
- Integration och kultur och etniska aspekter
- Att gestalta principerna i värdegrunden
- Föräldrakontakt – integritet

Vårt resultat , vår analys av resultat samt vår diskussion kommer att redovisas utifrån ovanstående huvudgrupper.

Den relativt höga graden av standardisering gav oss också möjlighet att ställa följdfrågor, något som vi märkte var till stor hjälp i arbetet med att få förståelse för respondenternas situation. Enligt Trost (1997) kan begreppet strukturering kopplas till två olika betydelser. Strukturering kopplad till respondentens svarsalternativ samt strukturering kopplad till studiens i sig. Intervjuerna som vi genomfört kännetecknas av en relativt låg strukturering eftersom respondenterna har haft möjlighet att uttrycka sig fritt, men också en ”medel” strukturering med hänsyn till att vi har varit medvetna om vad vi har velat få reda på och vilka arbetsmetoder vi har behövt använda. I linje med detta tror vi att respondenterna ha känt att de har haft möjlighet att ge sin åsikt.

Genomförande

Samtliga intervjuer genomfördes på respektive skola under skoltid. Platsen för intervjun avgjordes av respondenten och tillgängligheten av lokaler. I studien var både intervjuare och intervjuad vardera singularis. Intervjuerna dokumenterades med hjälp av bandspelare. Enligt Trost (1997) så finns det både nackdelar och fördelar med att använda bandspelare under en intervju. Några av fördelarna är enligt författaren att man kan lyssna till respondentens tonfall och ordval upprepade gånger samt att man slipper föra anteckningar och istället kan koncentrera sig på frågorna och svaren. Nackdelar med

bandspelare kan vara att det tar tid att lyssna till banden samt att en del respondenter kan bli besvärade och hämmade när deras intervju blir bandad. Efter att ha studerat de nackdelar och fördelar som författaren presenterar så beslutade vi oss för att använda bandspelare under intervjuerna då vi ansåg denna metod mest relevant för att nå syftet med vår studie. Under intervjun utgick vi från våra huvudpunkter samt ställde följdfrågor vid behov, (se bilaga). Efter varje intervju lyssnade vi på bandupptagningen för att få en övergripande bild över vad som sagts. Efter detta skrevs utvalda delar av intervjun ut på papper för att vi skulle få en tydlig överblick över materialet. När alla intervjuer var avslutade och utskrivna började vi analysera materialet för att finna mönster, likheter eller olikheter. När vi i uppsatsen använder begreppet elev/elever så syftar det på grundskoleelever.

Resultat

Att arbeta och gestalta värdegrunden

Ord som etik och moral är återkommande under våra intervjuer. En lärare påpekar att det inte alls är något nytt påfund, utan att det har bara inte tidigare har kallats för värdegrund. Läraren menar att tidigare ingick denna typ av arbete i religionsundervisningen, fast det poängterades på ett annat sätt. Sen togs det bort för att på senare år nu komma tillbaka i en annan form. I läroplaner och skolstadgar har man nu kommit fram till gemensamma mål för hur man ska hantera värdegrunden inom skolan. En del av de intervjuade hänvisar direkt till styrdokument som finns och talar om mänskliga rättigheter, respekt för individen, yttrandefrihet och att förvalta det demokratiska arvet osv. Andra väljer att tala om värdegrunden på ett mer personligt plan som att värdegrunden är något man kommit fram till gemensamt i skolan för att leva ett bra liv tillsammans. En lärare säger att man måste tänka på;

Att barnen på skolan inte är en bunt elever utan individer som man får möta var och en efter deras egen personlighet och möjligheter.

Hon fortsätter,

Man försöker att stärka barns självförtroende så att de blir trygga i sig själva och på så sätt även kan respektera andra människor med sina fel och brister.

På en skola har man valt att varje dag ha ett s.k. ringsamtal som varar i 30 – 45 minuter. I ringsamtalet tar läraren upp frågor som rör värdegrunden. På en annan skola har man valt att under en timme i veckan som de kallar demokratitimmen, behandla olika moraliska och etiska dilemman som eleverna får ta ställning till och diskutera kring. En annan skola arbetar med ”Projekt Charlie”. Där ingår övningar som går ut på att stärka barns självförtroende och lekar i hur man ska vara mot varandra samt att lära barnen att våga ta ställning mot mobbing och droger. Andra lärare menar att man måste skapa ett gott socialt klimat på skolan så att alla känner sig sedda och delaktiga. Detta kan endast göras genom att lärarna hela tiden ser, lyssnar och pratar med eleverna.

Några lärare påpekade vikten av att försöka skapa ett bra klimat på skolan och en personlig relation till så många elever som möjligt.

Bara en sådan sak som att känna alla vid namn, så man kan säga: Karin så där ska du väl inte säga istället för du där...

En av rektorerna säger

Barn gör bort sig och gör tokiga saker för att få uppmärksamhet det kan man förebygga genom att uppmärksamma dem för då minskar behovet av att de skall göra bort sig.

En av rektorerna pekar på vikten av att personalen är sammansvetsad och har en så likvärdig syn på värdegrunden som möjligt. Med personal menar rektorn inte bara lärare utan även städerskor, vaktmästare etc. Flera lärare talar också om vikten av hur man använder språket och man talar, för att visa sin respekt inför varandra.

Lärarna var ganska eniga om att de trodde sig anses som rättvisa, men flera av dem påpekade också att det inte går att behandla alla lika. Hur man ska gå tillväga för att vara så rättvis som möjligt fick vi olika svar på. En rektor säger att man måste välja sina konflikter. Rektorn menar också att man inte har uttalade regler utan normer på skolan. Han menar vidare att det finns konflikter som man måste ge efter i trots att en norm, regel bryts. Rektorn upplever att ibland kan en konflikt bli till en stridsfråga för eleven och då riskerar man att förlora mer i relationen till eleven på att inte tillmötesgå eleven än om man ger efter. Ett exempel på en sådan konflikt kan vara när en elev inte vill ta av sig sin keps inomhus menar han. Naturligtvis finns det elever som behåller kepsen på enbart för att provocera och då måste man vara konsekvent och följa rådande normer, regler. Det är upp till läraren att försöka att känna av och analysera hur han skall handla i en sådan situation menar han. En annan lärare har en annan syn på saken ifråga. Hon säger,

De regler vi har följer vi alltid och de som bryter mot reglerna säger jag till, jag struntar aldrig i det, det skall inte gå att fuska sig till något.

Samtliga lärare och rektorer trodde att deras elever uppfattade dem som rättvisa. Deras förklaringar på varför eleverna ansåg detta skiljde sig mycket åt.

Flera av lärarna pekade på att man måste göra det förståeligt för alla varför man väljer att göra som man gör och försöka förklara och diskutera med barnen om olika beslut så att de känner sig delaktiga. Samtal liksom förebild var återkommande ord när vi talade om rättvisa. Ett exempel på detta är ;

Det är viktigt att vara en förebild och försöka skapa så bra relationer som möjligt med eleverna.

Flertalet av lärarna pekar på vikten av att tala med barnen och låta var och en redogöra i lugn och ro för vad som har hänt i en konfliktsituation, att lyssna på dem brukar räcka för att saken redan ska vara utagerad, menar en lärare. En rektor menar också att man kan vinna mycket på om man låter barnen själva lösa konflikten om det är möjligt. Det är upp till läraren att avgöra om detta är möjligt menar han. Om två elever på egen hand löst en konflikt kan man med fördel låta dem berätta om detta för övriga i klassen för att på sätt öka elevernas förmåga att lösa konflikter, känna empati osv. Återigen talar många om vikten av att uppmärksamma eleverna och att diskutera och se barnen

Livsstilar och influenser

När vi talar om symboler med lärarna associerar de flesta till hakkors, dels för att symbolen i sig är så laddad men också på grund av att den är förbjuden. Det var ingen av de vi intervjuat som varit med om att en elev kommit med ett hakkors på sig till skolan men alla sa att om så varit fallet, hade de genast reagerat och även kontaktat föräldrarna. Ett mer vardagligt problem som diskuteras på skolorna verkar vara om eleverna skall få ha på sig någon form av huvudbonad. En rektor säger

Här får man ha på sig vad man vill så länge det inte inkräktar på personlig integritet

Något som flertalet lärare talade om var att flickorna i deras tycke kunde gå till överdrift i att ha på sig väl utmanande kläder, med bara magar höga klackar smink etc. Detta gällde även de mindre barnen. Att de finns kulturella skillnader ansåg en av de tillfrågade som sa;

Pojkarna uppfostras redan som små att vara lite mer macho, de ska skydda sin familj om man uttrycker det grovt.

Hur och om man ska ta upp det här var meningarna lite delade om. Någon tyckte att man skulle fråga barnen varför de hade på sig vissa saker, medan en annan lärare sa att det är väldigt viktigt att barnen inte själva känner sig utpekade. Läraren menade att man kan ta med sig tidningar eller prata om tv-serier och diskutera kring hur de tjejerna/killarna ser ut och vad de förmedlar. Några sa att de inte trodde att det var något som de hade diskuterat särskilt mycket.

Språkbruk

Alla de lärare och rektorer vi intervjuat var överens om att om man hör barn svära i skolan så måste man markera och tala om att man inte säger så. En lärare menar dock att;

Jag reagerar alltid men det blir svårare och svårare eftersom det blir mer och mer vanligt.

De menade också att det var viktigt att komma med ersättningsord på vad man kan säga istället för att vräka ur sig ett könsord eller svordom. Många av lärarna påpekade att orden faktiskt används för att kränka någon eller för att man vet att vissa ord är förbjudna och på så vis har en större attraktionskraft, när man vill visa sitt missnöje. Flera lärare talar om vikten av att få barnen att förstå att språket är ett verktyg som man också kommer att ha användning av som vuxen tex. när man ska söka arbete. Ett exempel på detta är;

Man måste tala om att när man kommer ut i arbetslivet så blir man inte populär om man använder ett vulgärt språk eller när man skall skaffa jobb eller lägenhet.

En lärare säger att;

De flesta barnen har två språk, ett språk som de använder mot lärare och vuxna, och ett språk som de använder sinsemellan.

Integration och kultur

De skolor vi besökte visade sig spegla ytteligheter i båda riktningarna när det gällde andelen elever med utländsk bakgrund. Några hade nästan inga barn med utländsk bakgrund, såsom 20 av 320 elever och endast 3 barn 270 elever. Däremot besökte vi en skola där ca. 70 procent av eleverna hade utländsk bakgrund och en skola som tidigare inte haft några invandrarbarn alls men som nu hade fått ett stort antal elever som nyligen kommit till Sverige.

De skolor som saknade barn med utländsk härkomst såg detta som en brist och en form av ett segregerat samhälle. En lärare menade att just detta kan skapa fantasier om hur invandrare är och därför är det viktigt att försöka öka förståelsen. Detta kan man göra på olika sätt tex genom att tala om andra kulturer, länder och människor. Man kan även skapa nätverk med andra skolor där det finns fler elever med utländskbakgrund menar hon. En lärare säger;

Vi jobbar ju med rasism och nazism i ämnesundervisningen och om olika kulturer framförallt i SO ämnena.

På skolan där invandrarbarn var en ny erfarenhet arbetade de med olika kulturer i teman om olika länder och deras traditioner. Språksvårigheterna ansåg lärarna där vara det största problemet eftersom de barn som gick i skolan inte kunde någon svenska alls när de började. De fick därför gå i mindre grupper för att lära sig språket för att sedan slussas ut i de vanliga klasserna.

Läraren menar vidare att;

Vi har haft problem med några eftersom de är ganska aggressiva och hamnar lätt i bråk. Då tycker de svenska barnen att invandrare jämt ska bråka och då kan man höra hur tongångarna är i många hem...

En lärare på skolan där ca 70 procent av eleverna var av utländsk härkomst, menade på att det är en verklig tillgång för skolan. Hon upplevde en större acceptans barnen emellan och hon tyckte att barnen hade en mer självklar och hjälpsam hållning till varandra, eftersom man var van vid olikheter. De hade också möjligheten att lära om andra länders kulturer på ett enkelt sätt genom att tex barnens föräldrar kommer till skolan och berättar om sitt hemland och dess traditioner. På skolan ordnades även matfestivaler där familjerna fick laga just sin unika matkultur och sedan bjuda på. Denna företeelse uppskattades mycket av föräldrarna menar läraren.

En annan lärare talade mer om svårigheterna i och med att ha så många nationaliteter på skolan. Hon sa:

En del av föräldrarna är analfabeter och många av barnen har inte tidigare gått i skolan i sina hemländer. Därför har de inte riktigt samma syn som vi har, de kanske tex. inte tycker att det är nödvändigt att barnen kommer till skolan varje dag. En del tar heller inte så noga på klockan som vi här i Sverige, att man ska komma i tid och så..

Hon tyckte också att skillnaden mellan hur pojkar och flickor behandlas är annorlunda;

Pojkarna verkar vara lite mer prinsar, medan flickorna redan som små får dra det vardagliga lasset med sysslor hemma och att tex. hämta och lämna syskon

Ändå ansåg hon att språksvårigheter är det största problemet, eftersom många barn kommer direkt till klassen utan att kunna ett ord svenska.

Jag märker att många invandrabarn lär sig en massa ord men de får ingen djupare förståelse av vad det egentligen betyder, detta kan även gälla invandrabarn som bott här hela sitt liv.

Föräldrakontakt

Alla lärarna anser att föräldrakontakten är jätteviktigt, att det vore bra om fler föräldrar kom till skolan eftersom de tycker att det verkar som om många har en felaktig bild om vad som sker i skolan idag. En lärare sa;

Självklart vill både föräldrarna och lärarna barnets bästa, men synen på hur man ska nå dit kan ibland vara väldigt olika

En lärare påpekade att antalet föräldrar som besöker sitt barns klass har minskat under de sista åren. Hon tror att det beror på att eleverna säger sig skämmas för sina föräldrar.

Alla lärare anser inte att man måste meddela hemmet om det uppstår konflikter på skolan.

Det finns ett värde i att eleverna själva ser sina misstag och lär sig av dem. Ibland om det varit mycket problem kan man känna att man bara gör föräldrarna arga och ledsna om man ringer hem för ofta. Då är det bättre att ringa om det händer något positivt för eleven

Varje skola är idag skyldig att ha en mobbningsplan över hur man ska hantera problemet om det uppkommer. På två av skolorna vi besökt tog de starkt avstånd från den så kallade Farstamodellen som innebär att man inte ska kontakta föräldrarna i första skedet. De menade på att i sådana viktiga frågor är man skyldig att meddela föräldrarna och man

behöver också deras hjälp med att diskutera om hur man på bästa sätt ska lösa problemet. Det är inte heller bra menade de om föräldrarna känner sig utestängda eller förbisedda. På en av skolorna arbetade de efter Farstamodellen och sade sig haft positiva effekter av detta, framförallt genom den kunskap de fått själva genom utbildning i ämnet. Föräldrarna på skolan med Farstamodellen hade däremot deltagit i att lägga fram en handlingsplan över hur de vill att deras barn ska ha det i skolan.

Några lärare pratade om språkförbistringar även då det gäller föräldrakontakt, information som inte kommer fram eller inte förstås. En lärare pekade på svårigheter med föräldrar som inte dyker upp när läraren skaffat tolk, och svårigheter med att få pengar till skolan för att ha råd med tolk och översättningar.

Analys av resultatet

Att arbeta och gestalta värdegrunden

Flertalet av lärarna pekar på vikten av att bry sig om och se eleven. Eleverna skall inte ses som en enda stor grupp utan som individer som ingår i en grupp. Flera av lärarna nämner att man har mycket att vinna på att känna alla eleverna vid namn och försöka ha en personlig relation till dem. Lindells och Hartikainens bok "Var går gränsen" (2001) ger beskrivningar på hur man praktiskt kan arbeta med värdegrunden. De har konstruerat en handbok för lärare i ämnet. I det inledande kapitlet behandlas det som de ser som mest grundläggande i värdegrundsarbetet. I likhet med lärarna i vår studie pekar de på vikten av att se eleven. De skriver;

"Jag bryr mig om er" , är enligt oss det viktigaste fundament i ledarskap av unga .
Detta fundament är grunden för att sätta gränser och regler. Utan fundamentet " ATT BRY SIG OM" är det meningslöst att tala om gränser och disciplin .
(Lindell, Hartikainen: 2001, s. 11)

En annan författare ger sin syn på saken,

Varje elev måste ständigt bli sedd och hörd - det stärker elevens självbild.
(Hultinger, Wallentin: 1996, s. 43.)

En av rektorerna påtalade att det var mycket viktigt att personalen på skolan hade samma syn och tankar kring värdegrundsarbetet. Detta stämmer väl överens med vad som tas upp i Lindell och Hartikainens bok.

Barnen måste uppleva de vuxna på skolan som ett kollektiv. Detta är oerhört viktigt speciellt när det gäller moralen och etiken i skolans vardag. Skolan måste aktivt jobba fram en vi-känsla hos personalen. Denna vi-känsla måste förankras hos alla, oberoende vilken specialistfunktion man har. Specialistfunktioner kan vara lärare,

rektor, mattant, lokalvårdare, biträdande rektor, kanslist, psykolog, kurator m.fl.”
(Lindell, Hartikainen: 2001, s. 13)

Det framkom under våra intervjuer att man som lärare har mycket att vinna på om man låter eleverna själva lyckas lösa en konflikt om det är möjligt. På så sätt kan man lära eleverna att lösa konflikter och utveckla deras empatiska förmåga menar en lärare. Detta stämmer väl överens med vad som sägs i Lpo 94.

Skolan skall främja förståelse för andra människor och förmåga till inlevelse.
Omsorg om den enskildes välbefinnande och utveckling (Lpo 94: 1998, s. 5)

Vi finner också att lärare och rektorer har olika syn på användandet av regler och normer. Colnerud (1995) skriver att de svar som de lärare givit henne i intervjuerna i hennes studie ”Etik och praktik i läraryrket”, när det gäller yrkesetiskt ställningstagande i konfliktsituationer, så var de ofta helt oförenliga. Därför kan man heller inte utläsa någon tänkbar handlingsplan för hur lärare bör bete sig i olika konfliktsituationer. (Colnerud 1995)

Vi märkte av samma fenomen av svaren att döma i vår studie, som t.ex. när en lärare säger sig anse sig som rättvis på grund av att hon ser till att samma regler alltid gäller för alla elever på skolan. Medan en rektor menar att man bör anpassa normer och regler efter situationens karaktär för att vara så rättvis som möjligt. Detta kan man i vidare hänvisa till att alla människor är både reflekterande och oreflekterade individer. De människor som har förmåga att både använda sin intuition, kunskap och erfarenhet torde vara de som kommit längst i sin förmåga att lösa konflikter på ett så bra sätt som möjligt.

Livsstilar och influenser

Många lärare menade att en del flickors klädsel, enligt deras synsätt är väldigt utmanande med bara magar, höga klackar och tigha tröjor. En del av lärarna sade sig ha diskuterat detta med eleverna och andra menade att de inte fann det nödvändigt. I Lpo 94 behandlas skolans ansvar att motverka traditionella könsmonster.

Skolan skall aktivt och medvetet främja kvinnors och mäns lika rätt och möjligheter.
Det sätt på vilket flickor och pojkar bemöts och bedöms i skolan och de krav och förväntningar som ställs på dem bidrar till att forma deras uppfattningar om vad som är kvinnligt och manligt. Skolan har ett ansvar för att motverka traditionella könsmonster. (Lpo 94: 1998, s. 6)

Språkbruk

Flertalet av lärarna och rektoreorna menar att svordomar förekommer relativt frekvent på skolan. De menar vidare att de alltid säger till och markerar att de inte tolererar dessa. Lärarna försöker att förklara för eleverna vikten av ett gott språk med hänsyn till ett framtidsperspektiv. Detta stämmer väl överens med det som anges som ett av syftena med svenskundervisningen i grundskolan enligt Kursplaner och betygskriterier (2000).

Utbildningen i ämnet svenska syftar till att ge eleven möjligheter att använda och utveckla sin förmåga att tala, lyssna, se, läsa och skriva samt att uppleva och lära av skönlitteratur, film och teater. Språkförmågan har stor betydelse för allt arbete i skolan och för elevernas fortsatta liv och verksamhet.

(Skolverket, s. 96)

Integration och kultur

De lärare som arbetade på skolor med få elever med utländsk bakgrund såg detta som en brist samtidigt som de lärare som arbetade på skolor där majoriteten av eleverna hade utländskbakgrund såg detta som en tillgång. Lindell, Hartikainen (2001) menar att ju mer mångkulturell verkligheten i samhället och skolan är desto tydligare måste de gemensamma fundamentala värden vara, inte otydligare. Författarna menar vidare att det måste finnas en gemensam social värdegrund för att olikheter skall vara utvecklande.

På en skola där man inte hade särskilt många elever med utländskbakgrund planerade man att skapa ett s.k. nätverk med en skola där andelen elever med utländsk bakgrund var stor. Detta för att öka förståelse för olikheter menar läraren. Zackari, Modigh 2000 har tagit del av ungdomars inställning till invandrare genom att studera brev från ungdomar och de menar att;

Många citat visar på antingen bristen på möten och demokratiska samtal mellan människor, eller möten som förstärker ett Vi och ett Dom

(Zackari, Modigh: 2001, s. 46)

Vi tror att om eleverna på en skola med få elever med utländsk bakgrund får möjlighet att träffa och möta elever med utländsk bakgrund så kan deras förståelse för olikheter ökas, men det är inte alltid det blir så. Enligt Hultinger och Wallentin (1996) verka allt i de ungas värld kretsa kring kompisar, bästisar och gänget även om de flesta också talar med ömhet och respekt om föräldrar och vissa lärare. När det sociala livet präglas av etnisk mångfald i någons närmiljö så blir även den lokala identiteten det. Detta betyder dock inte att alla gäng är etnisk blandade eller att alla ungdomar har vänner med olika nationaliteter menar författarna.

De lärare som undervisade på skolor med många elever med utländsk bakgrund såg elevernas språksvårigheter som det största problemet.

I Hultinger och Wallentin (1996) kan man läsa om språkets betydelse.

Förförståelsen är av vital betydelse när en läsare tar itu med facklitteratur. Att aktivera förförståelsen är att aktivera ordförråd och tidigare kunskaper. Det som framför allt skiljer invandrar elever från svenska elever är att invandrarelevorna har ett mycket begränsat passivt ordförråd och att de har andra förkunskaper.

(Hultinger, Wallentin: 1996, s. 137)

Föräldrakontakt

Samtliga lärare menade att det var mycket viktigt med god föräldrakontakt. En av lärarna upplevde att en del elever skämdes för sina föräldrar och därmed inte tillät sina föräldrar att besöka klassen. Lindell, Hartikainen (2001) ger förklaringar på varför barnen skäms för sina föräldrar. En av förklaringarna är att föräldrarna är så lite ute i barnens skolvardag att när de väl är det så blir det så väldigt speciellt. En annan orsak kan vara att barnen är rädda för att deras kamrater skall kritisera sina föräldrar menar författarna.

En av lärarna påtalade vikten av en god föräldrakontakt samtidigt som hon påtalade att man använde den s.k. Farsta modellen vid mobbing som bygger på att man inte kontaktar föräldrar i ett tidigt skede.

Diskussion

Att arbeta och gestalta värdegrunden

Efter att ha studerat både litteratur och lärares och rektorers syn på vad värdegrunden är så inser vi att begreppet som sådant är väldigt mångfasetterat. I linje med detta konstaterar vi att lärarna och rektorerna har olika syn på värdegrundens innebörd hur man skall arbeta med den. Vi tror att skolpersonalen på varje skola måste tolka, diskutera och anpassa det som anges i Läroplaner utifrån sin egen situation. Vi anser att Hedin & Lahdenpääs (2000) liknelse av värdegrunden som ett hus är ett bra sätt att se på värdegrunden.

Majoriteten av de intervjuade menar att något av det viktigaste man som lärare kan göra är försöka att se alla elever som individer. Många säger att man har mycket att vinna på att känna alla vid namn och skapa en relation till eleverna. Vi tror att detta är mycket viktigt i arbetet med att få ett bra socialt klimat. Arbete med att försöka att se och skapa en relation till eleverna tror vi är mycket krävande och tungt men samtidigt tror vi att man har mycket att vinna på detta i slutändan.

Vi konstaterar att svaren från lärarna och rektorerna ger uttryck för olika förhållningssätt till värdegrundsarbetet. Vi kan kategorisera svaren i tre grupper.

En del svar grundades konkret på vad som anges om värdegrunden i gällande styrdokument, t ex ”arbetet genomsyrar hela verksamheten” som en rektor sade. Andra svar visade på en mer personlig tolkning av värdegrunden, t ex ”här i skolan har vi gemensamt kommit överens om hur värdegrunden skall behandlas för att kunna leva ett bra liv tillsammans i grupper”. Den tredje kategorien av svar visar på en kombination av både teoretisk och praktisk förankring där elevernas vardagliga verksamhet tar utgångspunkt ur vad som sägs om värdegrunden i gällande styrdokument.

Utifrån ovan angivna slutsatser konstaterar vi att de olika skolorna har kommit olika långt i sitt arbete med värdegrunden. Enligt Skolverket (2003) så finns det ett antal faktorer som avgör hur framgångsrikt värdegrundsarbetet blir. I likhet med Skolverket så konstaterar vi att en förutsättning för ett konstruktivt arbete med värdegrunden är att all personal på skola är delaktiga och strävar mot samma mål. Flertalet av lärarna och rektorerna påpekade även detta.

I likhet med Lpo 94 så talar en rektor om att skolan skall utveckla en förmåga hos eleven att lösa konflikter och känna empati. Han påtalar även att man har mycket att vinna på att låta eleverna själva lösa en konflikt om det är möjligt. Vi tror att ett sätt som kan vara bra för att utveckla elevernas kompetens på området är att låt dem utveckla en s.k etisk kompass. Begreppet är hämtat från Lpo 94 skolverket.

Anledningen till att man valt att använda ordet kompass är enligt vår mening för att en kompassnål visar oss olika riktningar, olika väderstreck. I en "etisk kompass" symboliserar varje riktning ett sätt att handla i en viss situation. Genom att individen har en "etisk kompass" i sitt tänkande så ser den att man kan handla på en rad olika sätt. Till skillnad från en karta så ger kompassen endast riktningar och inte konkreta vägar. En karta beskriver verkligheten konkret medan en kompass endast visar riktningar i verkligheten. Eftersom ingen situation som en människa ställs inför är helt lik den andre så finns det ingen etisk karta som kan tala om hur man skall handla i varje unik situation, menar vi.

Genom att eleverna får spela upp olika rollspel som behandlar vardagliga etikfrågor så kan barnens etiska kompass utvecklas. Barnen får spela upp vissa situationer ur deras vardags verklighet. Elevernas ålder och mognad får avgöra vad rollspelet kan handla om. Ett exempel på rollspel kan vara att 4 barn leker med bilar i en sandlåda och ett femte barn vill vara med och nekas till det. Först så blir det nekade barnet ledset och sedan argt. Barnet blir så argt att det tar en bil av de andra barnen och gör sönder den.

Alla barnen byter roller så att alla får känna på de olika rollerna. Efter varje rollspel så ställer läraren frågor som t ex;

Hur kändes det ?

Kunde du gjort på något annat sätt?

Har ni lärt er något på detta ?

Hur tror du det kändes när du gjorde så

Läraren för alltså en diskussion om rollspelet. Denna arbetsmetod anser vi kan användas i hela grundskolan. Barnen övar upp sin etiska kompass och får också chans att utveckla sin empatiska förmåga. I högstadiet kan rollspelet handla om alkohol, otrohet, rasism , snatteri etc.

Nedanstående citat ur Värdegrundsboken (2000) tycker vi ytterligare konkretiserar vårt resonemang kring vikten av att eleverna genom upplevelser får etisk och moralisk kompetens.

För små barn , men även senare i livet, sker identitetsskapande genom faktiska upplevelser, genom att erfara egna och andras handlingar och dess konsekvenser. Man skulle kunna säga att för att "lära värdegrund" måste man "göra värdegrund". Barn och unga måste få pröva sig fram, göra misstag och pröva igen, i en ständigt pågående process. (Zackari, Modigh: 2000, s. 29)

Lärarna och rektorerna hade som ovan nämnt olika syn på användandet av regler och normer. En av lärarna ansåg sig vara rättvis på grund av att hon strikt följde uppsatta regler medan en av rektorerna berättade att man inte använder regler utan normer som man kan bortse från om situationen kräver det. Vi tror att man har mycket att vinna på att inte vara kategorisk i alla lägen. I och med detta måst läraren ha fingertoppskänsla och känna av vad som är lämpligast i den aktuella situationen. Här konstaterar vi återigen att

om det finns en god personlig relation mellan elev – lärare så bidrar det till att underlätta för läraren och eleven. Vi inser också att det vilar ett stort ansvar på lärarna och rektorerna eftersom de hela tiden måste ta ställning och fatta snabba beslut.

Livsstilar och influenser

I dagens samhälle är medias påverkan på våra barn och ungdomar mycket stor. I och med detta anser vi att diskussioner kring livsstilar och influenser borde vara en naturlig del av det vardagliga arbetet i skolan. I diskussioner i skolan måste läraren tänka på varje elevs personliga integritet och undvika att någon elev känner sig utsatt.

Vi anser oss inte funnit några direkt medvetna strategier för arbete med te x jämlikhetsfrågor mellan könen på skolorna såsom handlingsplaner.

Språkbruk

Vi anser att språket mellan de som verkar i skolan påverkar hur det sociala klimatet blir.

En av lärarna påpekar att han känner att han blir avtrubbad av alla svordomar osv och känner att han snart inte reagerar längre. Detta ser vi som en farlig utveckling som måste hejdas i ett tidigt skede. Vi anser att det är mycket viktigt att eleverna får förståelse för varför man skall ha ett vårdat språk och att de inser vilka fördelar det ger. Vi menar att det är upp till varje lärare att förklara detta på ett tydligt sätt och att samtidigt vara en god förebild med ett bra språk. Enligt en av lärarna så använder eleverna ett språk när de talar till sina kompisar och ett språk till vuxna. Efter en reflektion kring vårt eget språk får vi insikt i att vi själva också använder olika språk i vår vardag.

Vi tror att många av de uttryck som används av eleverna uppfattas av vuxenvärlden som mer kränkande än vad eleverna själva uppfattar det som på grund av att svordomarna har blivit en del av deras vardag. Vi frågar oss om elevernas språkbruk är ett uttryck för ett allt hårdare socialt klimat eller om det är så att dagens svordomar (kuk, fitta, hora) hade sina motsvarigheter längre bak i tiden (idiot, jävel, sate, skitstövel).

Integration och kultur

Vi konstaterar att de skolor som vi besökte skiljde sig väldigt mycket åt beträffande antalet elever med utländsk bakgrund. Detta tycker vi är mycket negativt och ser det som ett uttryck för ett allt mer segregerat samhälle. Att barnen i en skola inte kommer i kontakt med människor med olika nationaliteter och kulturer tror vi föder okunskap som föder fördomar som föder rasism. Vi tror att arbeta som lärare på en mångkulturell skola är berikande på många sätt men lärarna får ta ställning till en rad problem som kanske inte uppstår på andra skolor. Vi tror att det på en mångkulturell skola finns en större mångfald av sätt att se på skolans verksamhet på grund av olika syn på religions-, traditions-, moral- och etikfrågor. När det uppstår problem kring detta är det viktigt att inte negligera dem utan istället lyfta fram och diskutera kring dem så att man bättre kan förstå varandra.

Föräldrakontakt

Vi konstaterar att ansvaret för elevens fostran allt mer skjuts på skolan. Vi upplever att i takt med att samhället har förändrats så har också kraven på vad skolan skall uppnå med sin verksamhet förändrats. Även skolans förutsättningar för att lyckas med att uppnå målet har förändrats. Att båda föräldrarna idag är yrkesverksamma har lett till att barnen tillbringar längre tid i skolmiljön och mindre tid ihop med sina föräldrar.

Vi tror att elevers skolsituation skulle förbättras avsevärt om fler föräldrar besökte sina barns klasser. Föräldrarna skall inte bara vara passiva beskådare utan istället vara aktiva i klassrummet. Vi är övertygade om att om föräldrabesök i skolan hörde till vardagen så skulle också eleverna inte skämmas för sina föräldrar. Vi har också förståelse för att alla föräldrar har olika förutsättningar för att kunna besöka sina barns skolor.

Vi anser att det är viktigt att föräldrar har en klar bild av skolans verksamhet. Både beträffande vilka arbetsmetoder man använder samt vilken syn man har på skolans fostrande roll. Vi anser att skolan genom diskussion med föräldrar kan utforma ett policydokument där man berättar vilka värden verksamheten vilar på samt vilken pedagogisk syn man har på skolan.

Egna reflektioner

Vi anser att arbetet med C – uppsatsen har varit mycket givande och intressant. Vi anser att vi har nått syftet med studien då vi har fått förståelse för lärares och rektorers medvetenhet och strategier för sitt värdegrunds arbete. Vi tänker oss att en fortsatt forskning inom problemområdet kunde behandla även elevers och föräldrars syn på värdegrunden i grundskolan. Att få möjlighet att diskutera värdegrundsfrågor med både lärare och rektorer har varit mycket stimulerande. Vi har under arbetets gång konstaterat att de utvalda lärarna och rektorerna ser på värdegrunden och arbetet med den på olika sätt. Vi upplever att de intervjuade lärarna och rektorerna var väl insatta i värdegrundsfrågor, samtidigt som de verkade arbeta aktivt med dem. Under studiens gång har vi reflekterat över att de lärare och rektorer som vi kom i kontakt med kanske inte utgör en representativ grupp för lärare och rektorer i Sverige. Man kan anta att de som ställde upp på att intervjuas också tycker att värdegrundsfrågor är viktigt och således arbetar aktivt med dem.

Vår avsikt med studien har inte varit att jämföra de olika skolorna och i linje med detta redovisa varje skolas sätt att arbeta med värdegrunden. Vi har inte heller haft för avsikt att värdera rektorernas och lärarnas olika sätt att se på värdegrunden sinsemellan utan snarare att redovisa de olika förekommande synsätten.

Referenser

- Lpo 94 (1998). *Läroplan för det obligatoriska skolväsendet*. Stockholm: Fritzes.
- Kursplaner och betygskriterier 2000*. (2000) Skolverket. Stockholm: Fritzes
- Hultinger, E. Wallentin, C. (1996). *Den mångkulturella skolan*. Lund: Studentlitteratur
- Colnerud, G. (1995). *Etik och praktik i läraryrket*. Stockholm: HLS
- Davidsson, B. & Patel, R. (1994). *Forskningsmetodikens grunder* (andra upplagan). Lund: Studentlitteratur.
- Trost, J. (1997). *Kvalitativa intervjuer* (andra upplagan). Lund: Studentlitteratur.
- SFS 1985:1100. *Skollagen* Stockholm: Utbildningsdepartementet.
- Hedin, C. Lahdenperä, P. (2000) *Värdegrunden och samhällsutveckling, forskarrapport på uppdrag av Värdegrundsprojektet*, Stockholm: HLS förlag
- Zackari, G. Modigh, F. (2000) *Värdegrundsboken*. Stockholm: Regeringskansliet
- Wallén, G. (1996). *Vetenskapsteori och forskningsmetodik*. Lund: Studentlitteratur.

INTERNETKÄLLOR

Vetenskapsrådet – Humanistisk-samhällsvetenskapliga forskningsrådet (1993)
www.vr.se
<http://www.vr.se/filesserver/index.asp?fil=TOVMVF22THP7>

Skolverket 2003
<http://www.skolverket.se>
<http://www.skolverket.se/pdf/faktablad/demokrati.pdf>

Bilaga 1

Huvudgrupper – Intervju frågor

Språkbruk

- Hur reagerar du om någon elev kallar en annan elev för hora, kuk eller bög. Förekommer det? Hur behandlar du detta/hur får man elever att förstå vikten av ett bra språk. Reagerad du annorlunda om ordet är riktat mot dig.

Livsstilar och influenser

- Anser du att det finns någon gräns för vad man får ha på sig beträffande kläder och symboler i skolan. Diskuterar ni klädstilar i skolan utifrån ett könsrelaterat perspektiv. (Lättklädda tjejer , machosymboler på killar.)Diskuterar ni vad olika symboler kan förmedla. (Hakkors , knarkmärken) Är eleverna medvetna om hur media påverkar deras val av kläder m,m diskuteras sådan frågor.

Integration och kultur och etniska aspekter

- Om du undervisar i en klass med elever från hela världen hur kan man göra för att öka förståelsen mellan eleverna, ge exempel. Är det vanligt att man diskuterar sådana frågor.

Att gestalta principerna i värdegrunden

- Tror du att eleverna anser att du är rättvis. Kan man behandla alla elever lika i en klassrums situation. Gäller olika regler för olika elever. Varför då ? På vilket sätt anser du att du är en förebild för eleverna.

Föräldrakontakt – integritet

- Hur ser du på vikten av kontakt med föräldrarna? Finns det situationer då inte föräldrarna kontaktas. Finns det elever som inte hjälps av att målsmän involveras. Känner du att ditt engagemang för eleverna ibland inte är konstruktivt.

Högskolan Trollhättan/Uddevalla
Institutionen för Individ och Samhälle

Arbetets art: C-uppsats, 10 p. Pedagogik

Titel: Några lärares och rektorers syn på sitt värdegrundsarbete.

Författare: Daniel Andersson & Ann Abrahamson

Handledare: Lars Gustafsson

Examinator: Lars Gustafsson

Datum: den 22 januari 2003

Sammanfattning

Bakgrund:

I enlighet med Skolverket, läroplaner, och andra styrdokument står det lagstadgat vilka mål och syften man skall uppnå beträffande värdegrunden i skolan.

Syfte:

Syftet med undersökningen är att belysa några lärares och rektorers medvetenhet och strategier för sitt arbete med värdegrunden.

Metod:

Vi har haft en kvalitativ forskningsansats, och varit på fyra olika skolor i tre olika kommuner och intervjuat lärare och rektorer. Vi har valt att inte försöka jämföra skolorna sinsemellan och inte heller värdera lärarnas och rektorernas svar utan istället försöka formulera och redovisa kontentan av dessa. Förhoppningsvis på så sätt att vi själva fått en djupare förståelse i ämnet och måhända väckt andras tankar kring ämnet.

Resultat:

Utifrån fem huvudgrupper vilka är: Att arbeta och gestalta värdegrunden, livsstilar och influenser, språkbruk, integration och kultur, föräldrakontakt, har vi tagit del av de svar som lärarna och rektorerna gav oss. Vi anser att de verkar ha en klar bild över hur de själva ser på värdegrundsfrågor, samtidigt som åsikterna om hur man ska nå målen går isär. Att arbetet kring värdegrundsfrågor är en pågående process har vi tydligt märkt av. Vi konstaterar att det tar lång tid att nå målen ifrån det att skolverket tagit beslut om värdegrundsfrågor, till att förankra det ner i leden hos all personal inom skolan och slutligen till eleverna.